

Հասմիկ ԲԻՇԱՐՅԱՆ
Վ.Բոյունովի անվ. պետական համալսարան

**«ԼԵԶՎԱԿԱՆ ԻՆՏԵՐՖԵՐԵՆՑԻԱՆ» ԵՎ ԴՐԱ
ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐԸ ԱՆԳԼԵՐԵՆ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ**

Հոդվածում քննության է առնվում «լեզվական ինտերֆերենցիա» երևույթը և դրա դերը օտար լեզվի ուսուցման գործընթացում: Նշվում է, որ հայ, ռուս և արևմտյան մեթոդիստները լեզվական ինտերֆերենցիայի հարցի վերաբերյալ տարաբնույթ մոտեցումներ են ցուցաբերում: Դիտարկվում են լեզվական ինտերֆերենցիայի դասակարգման հիմնական տարբերակները՝ հաշվի առնելով առաջացման բնույթը, իրականացման ուղղությունը, դրսևորման տեսակը, ինչպես նաև խոսքի մասերի պատկանելիությունը:

Առաջարկվում է սովորողների միջլեզվական դժվարությունները հաղթահարելու տեսանկյունից առավել արդյունավետ և նպատակային համարել լեզվական ինտերֆերենցիան ըստ խոսքի մասերի դիտարկելը:

Բանալի բառեր. լեզվական ինտերֆերենցիա, ինտերֆերենցիայի դասակարգման տարբերակներ, ներլեզվական ինտերֆերենցիա, միջլեզվական ինտերֆերենցիա, բանավոր խոսքում կատարվող սխալներ

Ներկայիս զարգացող և հարափոփոխ աշխարհում օտար լեզու, մասնավորապես անգլերեն սովորելն անհրաժեշտություն է ցանկացած մասնագիտության ոլորտում: Սակայն, ինչպես յուրաքանչյուր օտար լեզու, այնպես էլ անգլերեն ուսանելիս սովորողները՝ պայմանավորված իրենց տարիքային առանձնահատկություններով, լեզվի իմացության աստիճանով և այլ բնորոշ չափանիշներով, կատարում են սխալներ, որոնք օտար լեզվի ուսուցման անբաժան տարրերն են: Այս կապակցությամբ Ս. Քորդերը նշում է, որ բանավոր խոսքում կատարվող սխալներն օտար լեզվի ուսուցման գործընթացի անքակտելի և կարևորագույն բաղադրիչները համարվելուց զատ նաև միջոց են, որոնց շնորհիվ պարզ է դառնում, թե ինչպես և որքանով է յուրացվել տվյալ լեզուն: Հեղինակի պնդմամբ՝ սխալների նշանակությունն օտար լեզվի ուսուցման գործընթացում պայմանավորված է հետևյալ երեք գործոններով՝

Առաջին. սխալները կարևոր են նախ և առաջ ուսուցչի համար, քանզի դրանց օգնությամբ հնարավոր է դառնում արձանագրել մատուցվող նյութի յուրացվածության աստիճանը:

Երկրորդ. սխալները կարևոր են սովյալ ոլորտում ուսումնասիրություն կատարողի համար, քանզի դրանց միջոցով տեսանելի են դառնում ուսուցման ընթացքում սովորողների կողմից կիրառվող ռազմավարությունները, դրանց արդյունավետության աստիճանը և հնարավոր թերացումները:

Երրորդ. սխալները կարևոր են հենց սովորողների համար, քանի որ դրանք մեծ մասամբ կատարվում են այն ժամանակ, երբ սովորողները փորձում են հարստացնել, կատարելագործել և բարելավել իրենց խոսքը /Corder, 1967: 167/:

Հետևաբար, սխալների ուսումնասիրման արդիականությունը պայմանավորված է մատուցվող նյութի բարդության, առանձնահատուկ ուշադրություն պահանջող լեզվական միավորների յուրացվածության և կիրառվող մեթոդների արդյունավետության վերաբերյալ լիարժեք պատկերացում ձևավորելու գործոններով:

Ուսումնասիրելով մեթոդական գրականությունը՝ նկատում ենք, որ հայ, ռուս և արևմտյան մանկավարժ-մեթոդիստները *սովորողների կողմից կատարվող սխալներ* հասկացությանը համարժեք օգտագործում են նաև *լեզվական ինտերֆերենցիա* եզրը:

Այսպես՝ ռուս մանկավարժ մեթոդիստների աշխատություններում *լեզվական ինտերֆերենցիա* հասկացությունը բնութագրվում է որպես սովորողի կատարած սխալ, որը մայրենի, նախկինում յուրացված կամ ուսուցանվող օտար լեզվի լեզվական նորմերի ոչ լիարժեք յուրացվածության արդյունք է /Блажевич, 2011: 29; Маркова, 2018: 6/: *Լեզվական ինտերֆերենցիա* հասկացության ծավալը ռուս մեթոդական գրականության մեջ ավելի ընդգրկում է քանի որ այն իր մեջ ներառում է նաև *ներլեզվական ինտերֆերենցիա* եզրը:

Մինևույն ժամանակ արևմտյան գրականության մեջ, *լեզվական ինտերֆերենցիա* հասկացության իմաստային ծավալն ավելի նեղ է: Այն օգտագործվում է միայն մայրենի կամ նախկինում յուրացված մեկ այլ լեզվի լեզվական նորմերի ազդեցության հետևանքով ուսուցանվող օտար լեզվում կատարվող սխալները բնութագրելիս: Սույն եզրույթին համարժեք մանկավարժ-մեթոդիստները օգտագործում են նաև *բացասական փոխադրում (negative transfer)*, *փոխադրման արդյունքում կատարվող սխալներ/փոխներթափանցման սխալներ (transfer or interference errors)* և *միջլեզվական ազդեցություն (cross-linguistic influence)* եզրույթները: Ինչ վերաբերում է ուսուցանվող օտար լեզվի լեզվական նորմերի շեղումների կամ ոչ լիարժեք յուրացվածության արդյունքում թույլ տրված սխալներին, ապա արտասահմանյան մեթոդական գրականության մեջ առանձնացվում է սխալների երկու տեսակ: Առաջին տեսակը ռազմավարական սխալներն են (developmental errors), որոնք աշակերտները կատարում են

իրենց կողմից ընտրված սխալ ռազմավարությունների և լեզվին ոչ լիարժեք տիրապետելու հետևանքով: Տարբերակիչ առանձնահատկությունն այն է, որ դրանք նման են մայրենի լեզու յուրացնող երեխայի կատարած սխալներին:

Օրինակ՝

➤ նախադասության խնդիրը բաց է թողնված կամ ավելորդ է:

Look! This is the man *who/whom* I saw yesterday (անգլերեն սխալ տարբերակը).

Նայի՛ր, սա այն տղամարդն է ում ես տեսա երեկ (հայերեն տարբերակը):

Look! This is the man I saw yesterday (անգլերեն ճիշտ տարբերակը).

➤ ժամանակաձևերի կազմության մեջ սխալ է թույլ տրված:

He said that he *has done* his homework (անգլերեն սխալ տարբերակը).

Նա ասաց, որ կատարել է իր տնային առաջադրանքները (հայերեն տարբերակը):

He said that he had done his homework (անգլերեն ճիշտ տարբերակը).

➤ Too, so և very մակբայերի կիրառության մեջ սխալ է թույլ տրված:

I was *too/very* tired that I couldn't work (անգլերեն սխալ տարբերակը).

Ես այնքան հոգնած էի, որ չէի կարողանում աշխատել (հայերեն տարբերակը):

I was so tired that I couldn't work (անգլերեն ճիշտ տարբերակը).

Երկրորդը՝ ներլեզվական սխալներն են (intralingual errors), որոնք լեզվական կանոնների յուրացման ընթացքում սխալ ընդհանրացումների, դրա կիրառման սահմանափակումների անտեսման և կանոնի ոչ լիարժեք օգտագործման արդյունքում կատարվող սխալներն են:

1. Ընդհանրացում (over-generalization).

➤ Ներկա ժամանակի եզակի երրորդ դեմքի -s(-es) քերականական մասնիկը բաց է թողնված եզակի առաջին և երկրորդ դեմքերի ազդեցության հետևանքով:

She speak two languages fluently (անգլերեն սխալ տարբերակը)

Նա ազատ տիրապետում է երկու օտար լեզվի (հայերեն տարբերակը):

She speaks two languages fluently (անգլերեն ճիշտ տարբերակը)

➤ Հոգնակի թվի -s(-es) վերջավորության ընդհանրացում:

She cared more for the sheeps than for her own children (անգլերեն սխալ տարբերակը).

Նա ավելի շատ հոգ է տանում ոչխարների, քան իր երեխաների մասին (հայերեն տարբերակը):

She cared more for the sheep than for her own children (անգլերեն ճիշտ տարբերակը).

2. Կանոնի կիրառման սահմանափակումների անտեսում (ignorance of rule restrictions).

➤ Allow smb. to do smth. և permit smb. to do smth. տարբերակները հանգեցնում են make smb. to do smth. և let smb. to do smth. սխալների կատարմանը:

She lets her children to eat whatever they want (անգլերեն սխալ տարբերակը).

Նա թողնում է իր երեխաներին ուտել այն, ինչ նրանք կամենում են (հայերեն տարբերակը):

She lets her children eat whatever they want (անգլերեն ճիշտ տարբերակը).

➤ The որոշյալ հոդի կիրառման սահմանափակումների անտեսումը նպաստում է հաջորդիվ ներկայացվող սխալների կատարմանը:

She plays guitar very well (անգլերեն սխալ տարբերակը).

Նա նվագում է կիթառ շատ լավ (հայերեն տարբերակը):

She plays the guitar very well (անգլերեն ճիշտ տարբերակը).

3. Կանոնը ոչ լիարժեք է օգտագործվում (incomplete application of rules).

Teacher: Ask him how much it costs?

Student: How much it costs? (բաց է թողնված ներկա անորոշ ժամանակի հարցականի կազմության համար անհրաժեշտ does օժանդակ բայը):

Ջ. Ռիչարդսը ռազմավարական և ներլեզվական սխալները միավորում է մեկ՝ *ներլեզվական սխալներ* խմբի մեջ, որպես հիմնավորում նշելով, որ դրանք իրար շատ նման են և հաճախ գրեթե անհնար է միմյանցից տարբերակելը /Richards, 1970: 3, 5-6/:

Ինչ վերաբերում է հայ մեթոդական գրականությանը, հարկ է նշել, որ *լեզվական ինտերֆերենցիա* երևույթը քննող ուսումնասիրությունների քանակը սակավաթիվ է: Դրանցում տվյալ հասկացության ձևակերպումը լիովին համընկնում է ռուս մանկավարժ մեթոդիստների կողմից առաջարկած տարբերակի հետ /Ասատրյան, 2010: 38; Հովհաննիսյան, 2018: 185/:

Հաշվի առնելով վերոգրյալ դիտարկումները, սույն հոդվածում այսուհետ՝ *լեզվական ինտերֆերենցիա* տերմինը վերաբերելու է սովորողների կողմից կատարված այն սխալներին, որոնք մայրենիի, նախկինում յուրացված կամ ուսուցանվող օտար լեզվի լեզվական միավորների և տարրերի սխալ փոխանցման արդյունք են: Ի տարբերություն անգլալեզու գրականության, մեր կողմից ընդունելի տարբերակում տվյալ հասկացությունն ընդգրկում է միջլեզվական և ներլեզվական ինտերֆերենցիայի տեսակները, որոնցից վերջինս վերաբերում է տվյալ օտար լեզվի լեզվա-

կան նորմերի շեղումների կամ ոչ լիարժեք յուրացվածության արդյունքում կատարված սխալներին:

Անդրադարձ կատարելով լեզվական ինտերֆերենցիայի դասակարգման տարբերակներին, կարող ենք նշել, որ մասնագիտական գրականության մեջ առկա են դրա մի շարք տեսակներ:

1. Ըստ իրականացման ուղղության լեզվական ինտերֆերենցիան լինում է՝ հետադարձ խոչընդոտում և առաջադաս խոչընդոտում: Հետադարձ խոչընդոտման պարագայում նոր յուրացված լեզվական միավորներն ու տարրերն են ազդում նախկինում սովորածների վրա՝ պատճառ հանդիսանալով դրանց սխալ օգտագործմանը: Մինչդեռ, առաջադաս խոչընդոտման դեպքում, նախկինում յուրացված միավորներն ու տարրերն են ազդում նոր յուրացվելիք նյութի վրա /Gass & Silenker, 2008: 94/:

2. Ըստ դրսևորման տեսակի՝ այն լինում է բացահայտ (explicit) և թաքնված (implicit): Բ. Լեկովայի պնդմամբ, ինտերֆերենցիան բացահայտ է, երբ սովորողները սխալներ են կատարում իրենց բանավոր կամ գրավոր խոսքում և թաքնված՝ երբ նրանք խուսափում են օգտագործել այնպիսի լեզվական միավորներ և կառուցվածքներ (քերականական և բառապաշարային) որոնցում կարող են կատարել սխալներ /Lekova, 2010: 321/:

3. Համաձայն երկլեզու անհատի խոսքային գործունեության առանձնահատկությունների, մասնավորապես տեղեկատվության փոխանցման եղանակի, լեզվական ինտերֆերենցիան կարող է լինել՝ արտահայտչական, երբ տեղեկատվությունը հաղորդվում է և ընկալողական, երբ այն ընկալվում և յուրացվում է /Баграмова, Соломина, 2015: 50/:

4. Ըստ լեզու և խոսք հարաբերակցության՝ այն լինում է խոսքային և լեզվական: Ու. Վայնրայխի պնդմամբ՝ ինտերֆերենցիան համարվում է խոսքային, երբ մեկ այլ լեզվի ազդեցության ներքո սովորողը անուշադրության միևնույն սխալը պարբերաբար թույլ է տալիս, և լեզվական՝ երբ միևնույն սխալի հաճախակի կրկնության արդյունքում այն ամրապնդվում և հիմնավորվում է սովորողի մտքում /Weinreich, 1968: 36/:

5. Ըստ առաջացման բնույթի՝ սույն երևույթը լինում է միջլեզվական և ներլեզվական /Маркова, 2018: 6/:

6. Ըստ խոսքի մասերի՝ ինտերֆերենցիան լինում է՝

➤ **քերականական (grammatical),**

1. She needs to clean her **tooths** (tooth անկանոն գոյականի հոգնակի թիվը կազմվում է բառարմատի ձայնավորների փոփոխությամբ, ոչ -s(es) քերականական մասնիկի ընդհանրացմամբ):

2. He **eated** his cookies (eat անկանոն բայի անցյալ կատարյալը կազմվում է բառարմատի ձայնավորների փոփոխությամբ, ոչ -ed քերականական մասնիկի ընդհանրացմամբ):

➤ **հնչյունային (phonic)**, որի վառ օրինակը բառաշեշտն է: Հայերենում բառաշեշտը, բացառությամբ շատ սակավաթիվ դեպքերի ունի կայուն դիրք, մինչդեռ ռուսերենում, անգլերենում և շատ այլ լեզուներում բառաշեշտը կայուն տեղ չունի:

1. **PRE**sent – նվեր, պարգև, ընծա, ներկա ժամանակ

He gave me a nice PREs-ent on my birthday. (*gift*)

2. pre**SENT**– ներկայացնել

Allow me to pres-ENT my husband. (*introduce*)

➤ **բառապաշարային (lexical)**

Thank you for your assistance.

Don't mention it/ You are welcome (ճիշտ պատասխան).

Please (հայերենի ինտերֆերենցիայի արդյունք).

Մասնագիտական բառապաշարով հագեցած տեքստերի թարգմանության համար լեզվաբան Վ. Ալիմովը առաջարկում է կիրառել հետևյալ տարբերակը՝

1. հնչյունական (հնչյունաբանական, հնչակարգության և արտասանական),

2. ուղղագրական,

3. քերականական (ձևաբանական, շարահյուսական և կետադրական),

4. բառապաշարային,

5. իմաստաբանական,

6. ռճաբանական,

7. ներլեզվական (կառուցողական և ոչ կառուցողական /Алимов, 2004: 12,78/:

Համաձայնելով հեղինակի հետ՝ մենք նույնպես գտնում ենք, որ նման դասակարգման անհրաժեշտությունը կտրուկ նվազում կամ լիովին ավելորդ է դառնում այն ուսումնասիրություններում, որոնցում քննվում են սովորողների ոչ մասնագիտական բառապաշարով հագեցած բանավոր խոսքում կատարվող սխալները:

7. Ըստ մայրենի լեզվի լեզվական նորմերի փոխադրման բնույթի՝ ինտերֆերենցիան կարող է լինել ուղղակի և անուղղակի: Լեզվական ինտերֆերենցիան համարվում է ուղղակի, երբ լեզուներից մեկի լեզվական նորմերը, կառուցվածքները և առանձնահատկություններն ուղղակիորեն փոխադրվում են հաջորդ լեզու: Նման փոխադրման արդյունքում սովորողները կատարում են մի շարք փոխներթափանցման սխալներ, քանի որ մայրենի լեզվի լեզվական առանձնահատկությունները ոչ միշտ են ամբողջությամբ համընկնում օտար լեզվի համանման կառուցվածքների և միավորների հետ:

Անուղղակի ինտերֆերենցիայի պարագայում փոխադրում երկու լեզուների միջև որպես այդպիսին տեղի չի ունենում, քանի որ լեզվական նորմերը, կառուցվածքները և առանձնահատկությունները լեզուներից մեկում առկա են, իսկ մյուսում պարզապես բացակայում են: Այս տիպի փոխներթափանցման պարագայում սովորողների կողմից թույլ տրված սխալների պատճառ է հանդիսանում լեզուներից մեկի ռճաբանական կանոններից շեղումը ի նպաստ մյուս լեզվի: Հավելելով նշենք, որ և՛ ուղղակի, և՛ անուղղակի փոխներթափանցման պարագայում սովորողների կողմից կատարված սխալները կարող են լինել քերականական, հնչյունական և շարահյուսական /Блажевич, 2011: 29/:

Կարծում ենք, որ *լեզվական ինտերֆերենցիայի* բոլոր թվարկված տարբերակներն էլ մեծ հետաքրքրություն ու արժեք են ներկայացնում և կարող են առանձին ուսումնասիրության նյութ դառնալ: Միևնույն ժամանակ, օտար լեզվի դասավանդման մեթոդիկայում թերևս, ամենանպատակային տարբերակը *լեզվական ինտերֆերենցիան* ըստ խոսքի մասերի քննելն է: Նման ուսումնասիրություն իրականացնելը հնարավորություն է ընձեռում հատկանշել և վերլուծել սովորողների կողմից թույլ տրված բոլոր սխալները, հասկանալ դրանց կատարման պատճառները, հաշվել քերականական, հնչյունական և բառապաշարային սխալների քանակը, ստանալ ճշգրիտ տվյալներ, որոնց վերլուծությունը թույլ է տալիս պատկերացում կազմել, թե խոսքի մասերից որում է լեզվական ինտերֆերենցիան առավել հաճախ հանդիպում: Նմանօրինակ ուսումնասիրությունների միջոցով մանկավարժ-մեթոդիստները մշակում և փորձարկում են *լեզվական ինտերֆերենցիայի* կանխմանը և հաղթահարմանը նպատակաուղղված մեթոդներ, որոնց օգնությամբ օտար լեզվի յուրացման գործընթացը դառնում է դյուրին, արագ և արդյունավետ:

Այսպիսով, ընդհանրացնելով մեր դիտարկումները, կարող ենք եզրահանգել, որ *լեզվական ինտերֆերենցիան* օտար լեզվի ուսուցման անբաժան և կարևորագույն հիմնախնդիրներից է, որի համակողմանի ուսումնասիրության արդյունքում միայն հնարավոր է դառնում բացատրել սովորողների կատարած սխալների բնույթը և բարելավել նրանց լեզվահաղորդակցական կարողությունները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ասատրյան Ս. Փոխադրություններն ու միջլեզվական փոխներթափանցումը ժամանակակից անգլերենի բառապաշարի ուսուցման գործընթացում // *Մանկավարժական միտք*, 3-4, Երեւան, «Զանգակ» հրատարակչություն, 2010:

2. Հովհաննիսյան Գ. Քերականական փոխներթափանցման հաղթահարման ուղիները գերմաներենի ուսուցման գործընթացում // *Օլաիթ լեզուները բարձրագույն դպրոցում*, 1(24), Երևան, 2018:
3. Алимов В. В. Интерференция в переводе: На материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации. Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук. Москва, 2004.
4. Баграмова Н. В., Соломина А. В. Роль интерлингвистических и интралингвистических процессов при изучении иностранного языка // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*, № 174, 2015.
5. Блажевич Ю. С. Лексическая интерференция в условиях языкового контакта (на материале языка русских эмигрантов в Португалии). Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Белгород, 2011.
6. Маркова М. Г. Особенности проявления интерференции у детей подросткового возраста в процессе обучения письму на английском языке // *Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования»*, № 5, 2018 (дата обращения: 14.03.2019) // URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=28011>
7. Тимачев П. В. Лингвокультурная интерференция как коммуникативная помеха. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Волгоград, 2005.
8. Corder S. P. The Significance of Learner's Errors // *IRAL-International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 5 (1-4), Germany, 1967.
9. Gass S. M., Silenker L. Second language acquisition, An introductory course (Third edition). New York and London: Routledge, Taylor and Francis group, 2008 // URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED066981.pdf>
10. Lekova B. Language interference and methods of its overcoming in foreign language teaching // *Trakia journal of sciences*, 8 (3), Bulgaria, 2010.
11. Richards J. C. A non-contrastive approach to error analysis // *Paper presented at the Tesol Convention*. San Francisco, 1970.
12. Weinreich U. Languages in contact: Findings and problems. New York: Mouton Publishers, 1968.

А. БИШАРЯН – Языковая интерференция и ее виды в процессе формирования иноязычной коммуникативной компетенции (на примере английского языка). – В статье рассматриваются понятие языковой интерференции и ее роль в процессе освоения иностранного языка. Подчеркнуто, что у российских, армянских и западных ученых существуют разные точки зрения относительно вопросов внутриязыковой интерференции. В статье также представлены основные классификации языковой интерференции с учетом её происхождения, направления, типа проявления, а также той части речи, к которой она принадлежит.

Утверждается, что с точки зрения преодоления межъязыковых трудностей учащихся, эффективнее и целенаправленнее рассматривать языковую интерференцию с учетом того, к какой части речи она принадлежит.

Ключевые слова: языковая интерференция, разновидности языковой интерференции, межъязыковая интерференция, внутриязыковая интерференция, ошибки в устной речи

H. BISHARYAN – Language Interference and its Classifications in the Developmental Process of English Communicative Competence. – The paper discusses the concept of language interference and its role in the process of foreign language acquisition. It highlights different perspectives of Russian, Armenian and Western scholars related to the issue of intralingual interference. Further, the major classifications of language interference are presented taking into consideration its origin, direction, type of manifestation as well as the part of speech it belongs to.

It is claimed that in the methodology of teaching English it is far more effective and meaningful to consider language interference according to the parts of speech it belongs to from the perspective of overcoming students' interlingual difficulties.

Key words: language interference, types of language interference, intralanguage interference, interlanguage interference, mistakes in oral speech

Ներկայացվել է՝ 08.10.2020
Երաշխավորվել է ԲՊՀ Մանկավարժության և լեզուների
դասական դան մեթոդիկայի ամբիոնի կողմից
Ընդունվել է տպագրության՝ 20.11.2020